

poslije u jeziku održati ili ne. U raspravama je Stjepan Babić, uz potporu kolega, isticao kako (rječnički) purizam (čistunstvo) ne treba isticati ni kao negativnu pojavu ni kao neku posebnu hrvatsku pojavnost. Naime, gotovo redovito jezici javne i službene uporabe koji su u nastajanju gotovo nužno polaze od „purizma“. Stjepan Babić isticao je kako je u srednjoeuropskim jezicima tvorba novih leksičkih jedinica s pomoću građe (leksema i morfema) vlastitoga jezika u 19. st. bila opća pojava (kao svojevrsna brana od pretjeranoga broja posuđenica iz njemačkoga; B. László je napamet navodio desetke usporednih zamjena, istovjetnih kalkova, u mađarskom, češkom, slovačkom, slovenskom), a ona je bila uobičajena u njemačkom već i ranije (kako bi se u uporabi smanjio velik broj latinizama). Dok se njemački utjecao prevođenju naziva s latinskoga i drugih jezika (npr. lat. *secretarius* „tajnik“, njem. *Geheimschreiber*), drugi su jezici srednje Europe pribjegavali tom postupku kako bi se zaštitili od unošenja prevelikoga broja njemačkih (poslije i mađarskih) riječi. Osim toga, u skladu s onim kako je Babićeve tvrdnje podržavao B. László, nazivi tvoreni s pomoću domaćih sastavnica lakše se pamte (osobito ako tvore koherentan sustav), posebice ako se vodi računa o pravilnoj i dosljednoj tvorbi. Kako god bilo, tvorba novih naziva s pomoću sastavnica vlastitoga jezika razumljivija je većini govornika nego li posuđenice, tj. izravno preuzete strane riječi. Djelovanjem u Krugu (još tijekom prvoga desetljeća našega stoljeća) akademik Babić znatno je utjecao na mlađe naraštaje jezikoslovaca, osobito one koji su se posebno bavili pitanjima hrvatskoga jezika, i to kako na one koji su s razumijevanjem razmatrali i prihvaćali njegove argumente tako i one koji su, *a priori*, odbijali njegove poglede na jezik. Glavna svrha njegovih rasprava (postavljanja pitanja i pokušaji davanja odgovora) nije bilo pomodno prihvaćanje „modernijih metoda“ istraživanja, nego nastojanje da se pitanja hrvatskoga jezika razmotre s gledišta i u svjetlu tih suvremenih metoda. Stjepan Babić ostao je jedan od putokaza u hrvatskom jezikoslovlju, ne zato što bi novosti u jezikoslovlju prihvaćao pomodno, nego zato što, ako su one jasno argumentirane, mogu dovesti do novih spoznaja o jeziku.

August Kovačec

VELIKAN HRVATSKOGA JEZIKA AKADEMIK STJEPAN BABIĆ

a spomendan svete Monike, što nije slučajno, preminuo je 27. kolovoza 2021. u Zagrebu u 96. godini naš najplodniji jezikoslovac akademik Stjepan Babić.¹

¹ Prilozi o akademiku Stjepanu Babiću (i u vezi s njim) u emisiji Govorimo hrvatski na radijskoj postaji „Mir“, Međugorje od 13. do 24. rujna 2021. Pripremio i govorio: Mile Mamić.

Glavna urednica časopisa Jezika profesorica Sanda Ham napisala je u Hrvatskom tjedniku In memoriam (U spomen) pod naslovom Otišao je nenadmašni velikan hrvatskoga jezika dostojan divljenja. U svojem izrazu sućuti slično kaže i glasoviti jezikoslovac kroatist, Armenac, kršćanin, hrvatoljub iz Moskve Artur Bagdasarov: „Ostat će nam u sjećanju i srcu kao velikan hrvatskoga jezika, dobar i mudar čovjek.“ (HT, 1. rujna 2021.).

Rođen je u Oriovcu 29. studenoga 1925. Tu je završio osnovnu školu. Gimnaziju je pohađao kod salezijanaca u Donjem Miholjcu, a maturirao u Zagrebu 1947. godine. Dvije godine kasnije, 1949., upisao se na Filozofski fakultet u Zagrebu, gdje je studirao hrvatski (tada zvani narodni jezik i književnost), ruski jezik i književnost i njemački jezik. Diplomirao je 1955. godine. Odmah po završetku studija postao je asistent glasovitom profesoru Ljudevitu Jonkeu na katedri za hrvatski jezik i pošteno odradio cijeli radni vijek. Rano je ostao bez majke. Zato je, kako kaže, u Nebu osim nebeske Majke imao još jednu zagovornicu – vlastitu majku. Njegova čvrsta vjera, privrženost Bogu i Crkvi, osobito njegova pobožnost prema Majci Božjoj obilježile su njegov život i rad. To su bile stalnice u njegovu životu. Otišao je s dvije Gospine medaljice oko vrata.

Na Filozofskom fakultetu bilo je prigovora što je praktični vjernik, što ide redovito u crkvu. On se nije bojao ostati bez kruha. Bio je i pekar, a imao je i još nekoliko zanimanja. Vjera mu je bila važnija nego sveučilišna karijera. Zato se nije bojao zbog vjere izgubiti asistentski posao. Još je nešto kod profesora Stjepana Babića bilo „društveno nepoželjno“: njegova izrazita hrvatska nacionalna svijest. Kao praktični vjernik i svjestan Hrvat nije smio obnašati rukovodeće službe na Filozofskom fakultetu. Zato je imao više vremena za znanstveni i stručni rad i osobno usavršavanje.

Široj hrvatskoj kulturnoj javnosti Stjepan Babić postao je poznatiji u vrijeme Hrvatskoga proljeća, i to: kao glavni urednik časopisa Jezika, koji se zalagao za posebnost hrvatskoga jezika; kao suautor spaljenoga Hrvatskog pravopisa, poznatijeg kao „Londonac“, koji se tek nakon stvaranja samostalne Hrvatske slobodno vratio u Hrvatsku; kao suautor pregleda hrvatske gramatike koja se malo poslije gušenja Hrvatskoga proljeća povlači iz prodaje jer je bila samo hrvatska i zbog jednoga primjera za pasiv iz Ivana Raosa: „Samo je puk hrvatski stoljećima ginuo i svaki kamen krvlju omastio, bacan ..., prikivan ..., prodavan ...“; kao istaknuti sudionik Hrvatskog proljeća.

Nakon gušenja Hrvatskoga proljeća došlo je vrijeme „hrvatske šutnje“ i tihoga marljivog rada. I to je vrijeme za Babića bilo blagoslovljeno. Marljivo je radio, usmjeravao ljude i pripremao se za bolja vremena hrvatske slobode. I ja sam dokaz za to. Deset godina prije osamostaljenja Hrvatske mene je profesor Babić usmjerio da proučavam starije hrvatske zakone. Rekao mi je: „Mile, proučavaj starije hrvatske zakone prije ujedinjenja sa Srbijom 1918., pa kad stvorimo svoju državu da možemo stvarati dobre hrvatske zakone na što boljem hrvatskom jeziku.“ Bio je to

hrabri zabranjeni san. Poslušao sam ga i moja je knjiga Temelji hrvatskoga pravnog nazivlja došla u pravom trenutku kad smo doista stvarali temeljne hrvatske zakone.

Političkim vicevima, humorom i satirom liječio je vlastitu gorčinu i privid trenutne hrvatske političke nemoći. Tada je nastao njegov satirični roman Crvena magla, Hrvatski politički vicevi, zbirka Vedre priče, lirska proza Razmišljanja o Bogu i patnji. Autobiografske zapise godinama je objavljivao u Maruliću pod naslovom Na Božjim putovima.

Akademija je pokrenula projekt Znanstvene gramatike hrvatskoga jezika. Babićeva Tvorba riječi u hrvatskom književnom jeziku važna je knjiga u sklopu te gramatike. To je jezikoslovno najvrjednije Babićevo djelo. Tako temeljita, sustavna djela iz područja tvorbe riječi još nemaju drugi slavenski narodi.

Na području kulture hrvatskoga književnog jezika Babić je ostavio neizbrisiv trag. Više od polovice svojega stručnog života posvetio je časopisu Jeziku. Bio je glavni urednik više od 30 godina. Pod njegovim uredništvom Jezik je postao naš najugledniji i najčitaniji jezikoslovni časopis. Zbog svojega zalaganja za posebnost hrvatskoga jezika i očuvanje hrvatskih jezičnih obilježja i Jezik i Babić bili su na udaru jugounitarističke jezične politike. Zato je Babić stekao etiketu hrvatskog nacionalista, a Jezik je etiketiran, optužen kao militantno nacionalistički časopis.

Čim je demokratski preustroj ili raspad Jugoslavije postao samo pitanje dana i počela se nazirati sloboda, novo Hrvatsko proljeće, živnula je i jezikoslovna djelatnost na standardizaciji hrvatskoga jezika, bistrenju i čišćenju hrvatskoga jezika od svega nepotrebnog što mu je bilo nametnuto tijekom dvaju unitarizama, dvaju većih lomova. U tom je akademik Babić bio nenadmašiv. Tada nastaju njegove knjige: Hrvatski jezik u političkom vrtlogu, Hrvatska jezikoslovna čitanka, Tisućljetni jezik naš hrvatski, Hrvatski jučer i danas, Hrvatska jezikoslovna prenja, Hrvanja hrvatskoga.

Vrijeme „hrvatske šutnje“, naziranje preustroja ili raspada Jugoslavije obilježeno je isticanjem vrijednosti Deklaracije o nazivu i položaju hrvatskoga jezika kao međaša u novijoj hrvatskoj povijesti. Iako Babić formalno nije bio potpisnik Deklaracije (jer nije bio na rukovodećem položaju u ustanovama potpisnicama), najviše je radio na pravom razumijevanju i vrjednovanju Deklaracije i njezina duha kao kamena temeljca novije hrvatske povijesti. Doista, ona je stvorila uvjete za Hrvatsko proljeće i stvaranje samostalne Hrvatske. Babić se je založio da se utemelje Dani hrvatskoga jezika kao spomen na Deklaraciju. Sadržaji obilježavanja bili su raznovrsni. Njegovom zaslugom prihvatio je to i Hrvatski državni sabor i proširio na Tjedan hrvatskoga jezika. Babić je poticao natjecanja u poznavanju hrvatskoga jezika. Časopisu Jeziku dao je moto „Hrvatski se jezik voli znanjem.“ Godine 1992. pokrenuo je natječaj za najbolju novu riječ. Taj je natječaj nazvan po jezičnom mučeniku za vrijeme Domovinskoga rata dr. Ivanu Šreteru, kojemu još ne znamo za grob. Godine 2011. u Pakracu bio je posljednji Babićev javni nastup na dodjeli Šreterove nagrade.

Babić je jedva dočekaao samostalnu Hrvatsku. Bio je to njegov (zabranjeni) san. Zalagao se da se hrvatski jezik kao nacionalna vrijednost i zakonom zaštititi. On je osnovao Vijeće za normu hrvatskoga jezika (1998.) i bio njegov predsjednik. Kasnije je njegovom zaslugom osnovano Vijeće za normu hrvatskoga standardnog jezika s akademikom Katičićem na čelu (2005.). (Bio sam član jednoga i drugoga vijeća.) Stvaranje samostalne Hrvatske donijelo je slobodu i Hrvatskom pravopisu. „Londonac“ se vraća u Hrvatsku. Doživio je nekoliko različitih izdanja. I u pravopisnim prijemnicima Babić je uložio puno truda, iz čega je nastalo i nekoliko knjiga o hrvatskim pravopisima i njihovim temeljima. Babić je pokrenuo i projekt Rječnik hrvatskoga jezika. Cijelo vrijeme, osobito nakon umirovljenja, Babić je svoju jezikoslovnu sposobnost, marljivost i vještinu pokazao u HAZU, obnovljenoj Matici hrvatskoj i Hrvatskom filološkom društvu. Godine 1993. Babić je ušao djelatno i u politiku. Bio je zastupnik u Županijskom domu Sabora RH.

Uz sve, uvijek je bio spreman na razgovor, poslušati one koji su u pravu. Evo jednoga primjera njegove skromnosti, poniznosti. Moj mali unuk u šestom razredu pita mene: „Dide, zašto kažemo pjesnik, a on piše pjesme. Zašto onda nije *pjesmik*?“ Malo sam se zamislio nad tim pitanjem. To je vrlo zanimljivo pitanje iz tvorbe riječi, a u tom je upravo akademik Stjepan Babić bio vrhunski stručnjak. Rekao sam mu odmah da je nekad bila riječ *pisan, pisni*, ženskoga roda. U jekavskom je bilo *pjesan, pjesni*. Od toga je sasvim normalno nastala riječ *pjesnik*. Kasnije je prevladala riječ *pisma, pisme* ili *pjesma, pjesme*, ali je ostala riječ *pisnik* ili *pjesnik*. Stvarno bi u skladu s tim trebalo biti *pismik* ili *pjesmik*. Moj je Luka bio zadovoljan mojim odgovorom, ali sam mu ipak rekao da je u tom najbolji stručnjak moj profesor Babić pa da ću i njega još pitati. I doista, izložio ja unukovo pitanje i rekao profesoru Babiću da on u tvorbi riječi navodi i riječ *pjesnik* kao tvorbenu riječ. Akademik se također malo zbunio. Možda je bio malo i umoran, ali me za dva dana nazvao i kaže: „Ma, znaš, Mile, onaj tvoj mali je u pravu. Eto, ja sam tako napisao. Znači negdje sam i pogriješio. Vi slobodno ispravljajte.“ I to je veličina akademika Babića. Možete misliti kako je moj unuk bio ponosan i radostan.

Akademik Babić dobio je nekoliko državnih odličja, priznanja i nagrada za znanstveni rad. Eto, nedavno je akademik Babić, veliki bogoljub, čovjekoljub, domoljub i jezikoljub preminuo, i to na spomendan sv. Monike u 96. godini. Godine 1864. u časopisu Domobran netko je na latinskom jeziku napisao pjesmu u čast Adolfa Vebera Tkalčevića. Pjesma završava stihom: „Te colit linguae propriae magistrum terra croata.“ Znači: „Tebe kao učitelja vlastitoga jezika štuje zemlja hrvatska.“ To vrijedi još više za Stjepana Babića.

Mile Mamić